

SİYASİ BİR ROMAN OLARAK VEBA GECELERİ: ULUS İNŞASI VE ULUSAL TARİH YAZIMI

NIGHTS OF PLAGUE AS A POLITICAL NOVEL: NATION-BUILDING AND NATIONAL HISTORIOGRAPHY

Belgin TARHAN

Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü, belgin.buyukbuga@adu.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 29 Nisan 2022
Kabul edildiği tarih: 24 Haziran 2022
Yayınlanma tarihi: 20 Aralık 2022

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 29 April 2022
Date accepted: 24 June 2022
Date published: 20 December 2022

Anahtar Sözcükler

Siyasi Roman; Veba Geceleri;
Kuruluş; Ulus Devlet; Ulusal Tarih
Yazımı

Keywords

Political Novel; Nights of Plague;
Establishment; Nation State; National
Historiography

DOI

10.33171/dtcjournal.2022.62.2.5

Öz

İlk bakışta bir veba hikâyesi gibi görünen Orhan Pamuk'un Veba Geceleri aslında salgının iumelendirdiği yönetim ve siyaset kriziyle birlikte büyüyen bir siyasal dönüşüm romanıdır. 1901 yılında baş gösteren salgın, Osmanlı Devleti'ne bağlı Doğu Akdeniz'de hayali bir ada olan Minger'de zamanın içinde barındırdığı koşulları aktive eden bir siyasal atmosfer yaratır. Birkaç asırdır süregelen nüfus hareketliliği, salgınlar gibi yeni fikir ve hareketlerin dolaşımına da hız katmıştır. Halkların özgürlük ve eşitlik talepleri, geleneksel monarşileri tehdit eden toplumsal başkaldırı ile devrimlere yol açmıştır.

Siyasi roman türünün klasikleri arasına girmeye aday bir anlatısı olmasına rağmen Veba Geceleri, tarihî roman kategorisine yerleştirilerek yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Yazarı Orhan Pamuk da bu yönelime öncülük eder görünmektedir. Böyle bir yaklaşım, romanı eksik ve sınırlı bir bakışa mahkûm etmektedir. Bu nedenle çalışmada, iki meseleye odaklanan bir tartışma yürütülmektedir. İlk olarak, Veba Geceleri'nin niçin siyasi bir roman olarak okunması gerektiği sorusu etrafında bir tartışma yapılmaktadır. İkinci olarak, Veba Geceleri üzerinden edebiyatın kurmaca dünyasına yaklaşan ulusal tarih yazımının öne çıkan yanlarıyla birlikte siyasal arka planı tartışmaya açılmaktadır.

Abstract

At first glance *Nights of Plague*, a novel by Orhan Pamuk, seems like the story of a plague, it actually tells about the political transformation that has gained momentum after administrative problems and political crisis accelerated by the epidemic, though. The epidemic that started in 1901 created a political atmosphere activating the conditions in Minger at that time. Minger is an imaginary island in the Eastern Mediterranean ruled by the Ottoman Empire. Population mobility for several centuries has also accelerated the circulation of new ideas and movements, such as the contagion of epidemics. The demands of societies for equality and freedom led to popular revolts, coups and revolutions, further threatened traditional monarchies.

Although *Nights of Plague* is a candidate for the political novel classics of the modern age, it is considered and evaluated as a historical novel. Its author, Orhan Pamuk, seems to be leading this trend. This approach condemns the novel to an incomplete and limited evaluation. Therefore, this study engages in a discussion focusing on two issues. First, there is a discussion why *Nights of Plague* should be read as a political novel. Secondly, the prominent aspects of national historiography, which focuses on the fictional world of literature, and its political background, are discussed through *Nights of Plague*.

Giriş

Geride bıraktığımız yüzyılda, edebî yazında pek çok örneğiyle tezli siyasi romanlar öne çıkmıştır. Bu tür romanların gücünü ve etkisini kaybetmesiyle birlikte edebiyatın kurmaca dünyasıyla siyaset arasındaki bağın incelendiği, kopmaya yüz tuttuğu söylenebilir. Yine de -sayıca az da olsa- toplumsal ve siyasal temaları ele alan romanlar yazılmaktadır. Bu makalede ulus inşası ile ulusal tarih yazımını konu edinen kurmacasıyla Orhan Pamuk'un son çalışması *Veba Geceleri*'nin siyasal bir çözümlemesi yapılmaktadır.

Orhan Pamuk, üstkurmaca bir anlatımla kaleme aldığı *Veba Geceleri*'ne tarihçi Mina Mingerli aracılığıyla “*bu hem bir tarihî roman hem de roman biçiminde yazılmış bir tarihtir*” cümlesiyle başlar (2021, s. 11). Okurlardan (ve eleştirmenlerden) önce edebiyatla tarih arasında bir yere konumlandırıldığı *Veba Geceleri*'ni tarihî roman kategorisine yerleştirir. Okurları yönlendiren bu ifade, romanın türüne ilişkin bir soruşturmayı başlamadan sonlandırmaktadır. Pamuk'un 2002 yılında basılan *Kar* adlı romanı için “*ilk ve tek siyasi romanım*”¹ ifadesi kullandığı da hatırd tutulursa, öncelikle siyasi bir roman olduğu iddia edilen *Veba Geceleri*'ni yorumlamaya katkıda bulunur biçimde siyaset teorisi ile edebiyat arasındaki ilişkiye yönelik bir çerçeve çizilebilir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk kısmında, siyaset ile edebiyat arasında görünenden daha yoğun olan ilişkiye dikkat çekilmektedir. İkinci kısımda *Veba Geceleri*'nin konu ve anlatım bakımından siyasi nitelikleri öne çıkarılmaktadır. Son kısımda ise romanda neredeyse ulusal bir tarih yazımı örneği gibi olan anlatının ulusal tarih yazıcılığıyla kesişen unsurlarına yer verilmektedir.

Siyaset ve Edebiyat İlişkisi Üzerine

Siyaset değer yüklü bir kelime/kavram. Genellikle de ikiyüzlülüğü, çıkarıcılığı ve sömürüyü kasteder biçimde pejoratif bir anlamda kullanılmaktadır. Öte yandan siyaset, insanın doğadaki diğer canlılardan farklı olarak yalnız ya da kolektif bir yaşantı dışında bir seçenek üretme imkânı veren de bir etkinliktir. Genel olarak siyaset üzerine birbirine iki zıt görüş olduğu söylenebilir: Pejoratif anlamı öne çıkaran dar anlamda (küçük demek daha doğru olabilir) siyasete karşılık uzlaşma ve müzakereye zemin hazırlayan geniş anlamda siyaset. Dar anlamdaki siyasetin sorunu her dönemde sınırlı bir çevrenin menfaatlerinden türeyen gayriadil ilişkileri içermesi olarak gösterilebilir. Burada çağdaş siyaset felsefecilerinden Hannah Arendt'in sunduğu gibi yönetme kudretinden ibaret görülen siyaset anlayışı egemendir. Diğer nitelikler ise cebir ve tahakkümle ayakta kalması, iktidarın tepeden aşağıya bir buyurganlık düzeni kurması, ihtiyaç duyarsa kitleleri ayırtırmak adına propagandaya, manipülasyona ve doktrinasyona başvurması olarak sıralanabilir. Geniş anlamda siyaset ise toplumun üyeleri olan bireyler olarak sahip olunan özü koruyarak tüm farklılıklarla bir arada yaşama, ortak meseleleri konuşma, birbirimizi anlama ve anlaşma imkânı tanıyan bir uzlaşma aracı olarak tanımlanabilir. Geniş manada siyaset, Aristoteles'in *zoon politikon* önermesiyle birlikte Arendt'in özgürlük veren bir etkinlik şeklinde tarif eden

¹ Bkz. *Kar* Romanı Yapı Kredi Yayınları Tanıtım Metni. Erişim tarihi: 29.12.2021, <https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/kar.aspx>

yaklaşımıyla biçimlenmektedir. Bireyin çoğulluk içeren doğasına uygun olarak siyaset, tek tek bireylerin içindeki özgün sesi dışarıya yani kamusal alana duyurma etkinliğine de alan açmalıdır. Siyaset söz söyleme, konuşma, ikna ve müzakere etme fiilleriyle birlikte düşünüldüğünde hem özgürleşerek demokratikleşmekte hem de sanatın/edebiyatın dünyasına yaklaşmaktadır. Arendt'in yeryüzü yasası olarak tanımladığı çoğulluk hâlinin (2018, s. 263-265) kamusal alanda yer bulması, bir anlatı olarak siyaset ile edebiyat arasındaki bağı güçlendirmektedir.

Siyaset, özünde barındırdığı çoğullukla, toplumun üyesi olan bireyin özgün kanaat ve sesini dışarıya/kamusal alana aktarırken felsefe gibi tümellere ilişkin soru(n)larla da meşguldür. Siyasetin Sokratik bir ruhla sorularla meşgul olan hâli, edebiyatın dünyasına girebilir. Bir soruya ya da hipoteze can vererek, onu sınavan bir düzenek kurabilir. Öte yandan en güçlünün ya da en bilgenin hazır ettiği kesin doğruları dayatmaya kalkışında, sınamayı bir kenara bırakarak tepeden buyuran bir niteliğe bürünür. Bu bakımdan Sokratik sorgulayıcı ruhun karşısına Platoncu kesin doğrular/inançlar içeren *episteme* yerleştirilebilir. Arendt, Sokrates'e atıfla siyasi etkinliği hakikat tiranlığına karşı "at sineği" olmayla özdeşleştirir (Berktaş, 2016, s. 45). Zira siyaset, filozof kralın [Platon'u kast ederek] empoze ettiği *epistemed*en ziyade yurttaşların öznel kanaatleri yani *doxaların* alanıdır. Bu düşünceyi edebiyata doğru genişletmek mümkündür. Edebiyat da *doksalarla* kurulur, özgünlüğünü de buradan alır. Bir otoritenin/iktidarın "hakikat"ini dayatarak onun sözcülüğünü yapan eser, siyasi broşür düzeyinde kalma tehlikesine sahiptir. Bu bağlamda kurmaca yazarına düşen "at sinekliği" yapmaktır. Siyasi roman, evrensel hakikatlerin ve hazır doğruların değil toplumsal ve özel yaşamında biricik olan insanın kanaatlerinin yani *doksalarının* alanında gezinir.

Bir anlatı olarak siyaset de edebiyatla birlikte felsefenin çatısı altındadır. Siyaset teorisiyle kurmacanın yakınlığı sözleşmecî düşünürlerin fiktif/kurgusal önermeleriyle de anlaşılabilir. Sözgelimi, sunduğu doğa durumu tasarımı/imajıyla Thomas Hobbes, egemenliğin doğasına ve devletin zorunlu varlığına ilişkin tezini güçlendirmeye çalışmaktadır (Spegele, 1971, s. 126). Hobbes'un doğa durumu varsayımını farazi olarak kurduğu dünyanın nasıl/neden öyle olduğuna itiraz etmeksizin okunmaktadır. Hobbes gibi klasik dönem düşünürlerinin yanında Immanuel Kant ve John Rawls hatta Robert Nozick gibi çağdaşlar da felsefelerini *ahistorik* bir insanlık durumu kabulünden yürütmektedirler. Bu yönüyle edebiyat gibi siyaset felsefesi de tahayyül gücünün imkânını kullanarak yol alır. Siyaset (felsefesi) ile kurmacanın alışverişi bununla sınırlı değildir. Kurmaca da

felsefenin/felsefecilerin yarattığı kavramlarla konuşmakta, romancı ya da şair anlatisını felsefeye tabi kılmaktadır (Kök ve Kekeç, 2021, s. 58). Gücünü felsefeden alan bir edebiyat, tikelden tümele, tümelden tikele uzanan çok yönlü ve geçişken bir ilişki kurmaktadır. Bu niteliğiyle özgünlüğü ve yüceliği artmaktadır.

Edebiyat kuramcısı da olan sosyalist düşünür Lukács, modern romanın ilk örneklerinin Tanrı'nın dünyayı tümüyle terk etmek üzere olduğu bir çağda yazıldığını söyler (2017, s. 107). Modern epik/roman, rehbersiz ve (kutsal) kitapsız kalan sıradan insanın bu dünyadaki maceralarının aktarımıdır. Siyasi roman da *zoon politikonnun* yani toplumsal ve siyasal bir varlık olarak etkilenen ve etkinlik gösteren insanın öyküsünü anlatır. Üslup ve yöntem bakımından kurgu dışı anlatılardan keskin çizgilerle ayrılmakla birlikte siyasi roman da yöneten-yönetilen, özgürlük-kölelik, inanç-inançsızlık, yerlilik-yabancılık gibi toplumsal/siyasal temalar üzerine bir tür düşünme etkinliği başlatır. Bilhassa geçmişle geleceği, gelenekle modernliği, bize özgü olanla yabancı olanı bir potada eritmek durumunda kalan Osmanlı'dan Türkiye'ye edebiyat dünyası, bu anlamda siyasallığa bulanır. *Cevdet ve Oğulları* adlı ilk uzun romanından beri Orhan Pamuk kurmacalarının merkezinde ve/veya çerperinde modernlik, kimlik, oryantalizm, din ve sekülerizm gibi siyasal temalar yer alır. Romanlarının tümüne siyasi roman yakıştırması yapılamasa bile kurduğu atmosfer içinde bazen geride kalan bazen de öne çıkan toplumsal ve siyasal olaylar ve meseleler yer tutar. Romanlarına özgü aktarımlar kimi zaman yalın gerçekliğiyle kimi zaman da simgesel ve metaforik biçimde cereyan eder. Burada Belge'nin "*bizimki gibi politik ayrılıkların en üst bağlamda Doğu-Batı çatışması biçiminde düğümlendiği toplumlarda, edebiyat yapmanın başlı başına politik bir eylem*" (1975, s. 41) sayıldığı yönündeki tespitini hatırlamakta yarar var. Kaldı ki uluslararası edebiyat çevrelerinde itibarı olan tanınmış yazarların çok satan listelerine giren romanları, siyasal kutuplaşma ve ayrışma yaşayan toplumlarda gündelik siyasal çekişmelerin bir parçası hâline gelme tehdidiyle karşı karşıyadır. Sık sık açılan dava, soruşturma konusu olmadığı, birtakım grup ve cemaatlerin öfkeli kınamalarına maruz kalmadığı hâllerde dahi yazarında otosansüre varan iç çekişmelere neden olmaktadır. Pamuk *Kar* romanının arkasına eklediği son sözde, siyasi yanı olan bir roman yazmakla kendisini sanki bir ucuzluğa tenezzül etmiş gibi hissettiğini itiraf ederken de bu türden bir iç hesaplaşma açığa çıkmaktadır (2016, s. 456).

Siyasi Bir Roman olarak *Veba Geceleri*

Orhan Pamuk'un romanındaki siyasallık iki yönüyle ele alınabilir. İlk *Veba Geceleri* kurduğu dünyadan, kahramanlarına, baskın, çatışma, kuruluş, ulus devlet ve karşı devrim gibi olay ve olgularına dek siyasal bir atmosferde cereyan eden bir izleğe sahiptir. İkinci olarak da dil ve anlatımda özellikle tarihle kurduğu ilişki, siyasal belirlenim içinde yer almaktadır.

Pamuk'un siyasal atmosfer yaratırken başvurduğu araçlardan biri izole edilmiş yerleşim bölgeleridir. Nasıl *Kar*'da Kars şehri ülkenin geri kalanından kopartılarak bir tür doğa durumu senaryosu içinde kahramanlarını dış dünyadan yalıtarak, cesaret içinde bir eylemliliğe elverişli hale getiriyorsa *Veba Geceleri*'nde de hâlihazırda karayla bağlantısı olmayan Minger Adası'ndaki salgın felaketi, ikinci bir izolasyon ortamı yaratır. Etrafı, aralarında Osmanlı'nın da olduğu Düvel-i Muazzam'a ait gemilerle ablukaya alınan Minger'de salgınla birleşen yönetim krizi önce siyasi hukuki bir boşluğa ardından da yeni bir siyasal birliğin kuruluşuna vesile olur. Şüphesiz zamanının 20. asrın başı olması sebebiyle kuruluş, modernizmin iki ana unsuru olan milliyetçilik ve ulus devlet dolayımıyla gerçekleşir. Bülent Kahraman'ın Hegel'e referansla hatırlattığı tarihin içinde saklı olan us, ortaya çıkmış olur (2021, para. 31). Hobsbawn'un belirttiği gibi (2006, s. 8) 20. yüzyıl arkaik üç imparatorluktan ikisinin (Habsburg ve Osmanlı) dağıldığı, halkların millî devletlerini kurduğu bir yüzyıldır. Bu kapsamda Pamuk'un kendi ifadesiyle "*amatör bir sosyolog ve tarihçi*" (Sabuncu, Röp, 2021) gibi tavrı takınarak, 20. asırda toplumların en önemli meselesi olan bağımsızlık ve ulus devletlerin kuruluşuna ilişkin meseleleri deşmeye niyet ettiği anlaşılmaktadır.

Veba Geceleri'nde zamanın ruhunu biraz daha açmak gerekir. Çok uluslu imparatorluklardan kopan halkların hangi bağla/harçla yeni bir siyasal birlik kurabileceği sorusunun öne çıktığı bir zaman dilimidir. Kolaylıkla fark edilebileceği gibi salgınla boğuşan Minger Adası sakinlerinin ilk sorunu millî bir devlet kurmak değildir. Fakat salgın gibi bir felaket, hızla müdahale ederek yönetilmesi gereken bir sorunun uzaktan, İstanbul'dan, tayin edilen hükümlerle çözülemeyeceğini de göstermiştir. Yine de ihtiyaca binaen atılan kolektif bir adım yoktur. İçlerinde bir ya da birkaç kişi, zamanın ruhunu daha iyi sezmekte ve idrak etmektedir. Çünkü onlar, Batı Avrupa'daki halkların birkaç yüzyıldır ortak yaşamdan ileri gelen sorunlarını çözmek üzere siyasete katılım yolundaki taleplerinin artmakta olduğunu, katılıma yönelik meşru yolların kapanması hâlinde ise isyan, halk hareketi, darbe ve devrim gibi araçlara başvurduklarının farkındadır. Sözelimi

Fransa'da 1789'da başlayan halk isyanları, 1830 ile 1848 Devrimleri'yle birlikte Avrupa'da siyaseti monark ve etrafındaki birkaç kişinin hüküm verdiği bir süreç olmaktan çıkarmıştır. 1830 İhtilali Fransa'da monarşistlerle cumhuriyetçileri karşı karşıya getiren bir başkaldırıyken, Belçika'da bağımsız bir ulus devletin kurulmasına ön ayak olmuştur. Benzer şekilde Doğu Avrupa'daki Sırp, Bulgar ve Arnavutluk gibi milletler de kendi kaderlerini tayin ederek, millî devleti kurmaya dönük taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. Bu siyasal olgular, Pamuk'un romanının merkezindedir. Fakat Minger'deki görünümü ve sonuçları farklıdır. Avrupa ve Balkanlar'da yaşayan halklardan farklı bir şekilde seyir izleyen ayrılık talebi tipik bir Osmanlı vilayeti olan Minger'de Doğu'ya özgü bir kalkışmaya dönüşmektedir. Salgının da belini büktüğü Minger'de halkı bütünüyle ayağa kaldıracak bir bağımsızlık girişimi ol(a)maz. Onun yerine "aydınlanmış" ve "özgürlük bilinci"ne sahip bir önderin bir avuç kişiyle harekete geçmesiyle başlayan bir devrim söz konusudur. Bu yanıyla Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluş hikâyesine benzese de aslında onu da içine alır şekilde Ortadoğu coğrafyasında pek çok örneği olan ve başkaldırını içeren ulus devletlerin kuruluşunu hatırlatmaktadır.

Veba Geceleri'ni karakterleri aracılığıyla yorumlanırsa, roman türünün sahiciliğini yansıtır şekilde zamanın toplumsal ve politik koşullarınca belirlenmiş kişiler olduğu görülür. Kurmacadaki siyasal tansiyonu yükselten şey ise karakterlerin aynı zamanda içinde yaşadıkları toplumu ve çağı dönüştürmeye aday eylemlilik hâlleridir. Bu karakterler metnin ikinci yarısından sonra tarihin akışını değiştirecek aktörler hâline gelirler. Sözelimi Minger Adası kâğıt üstünde hukuki olarak (de jure) Osmanlı'ya ait bir vilayet olsa da fiili olarak Sami Paşa idaresindedir. Osmanlı Devleti tarafından tayin edilse de bir müstemleke valisi gibi hareket eder (Parla, 2021, s. 7). Minger'de vebayı kontrolle birlikte cinayeti aydınlatma görevi de olan Dr. Nuri ise salgının yarattığı ihtiyaçla birlikte önemi artan ilim/irfan sahibi kişidir. Dr. Nuri Batı medeniyetinin pozitif-bilimsel aklını temsil eder ve ulus devletin harcında yer alan sağduyunun tarafıdır. Pakize Sultan, Abdülhamit'in yeğeni ve Dr. Nuri'nin eşi olması sebebiyle kudreti saraydan geliyor olsa da aslında Osmanlı iktidar ilişkilerinin yozlaşmış hâline tanık olan yaşantısıyla fiili bir öğrenim sürecinden geçmiş bir kişidir (Kahraman, 2021). Sözü edilen bu üç karakterin yanında Minger'e Pakize Sultan'ı koruma göreviyle gelen Kolağası/Komutan Kâmil üzerinde daha fazla durmak gerekiyor. Zira Kâmil, Osmanlı vilayeti olan Minger'i bağımsızlığa götüren kişidir.

Kâmil, Minger doğumludur ancak Ada'nın dışına çıkararak o dönemin şartlarında Osmanlı'da en iyi eğitim veren askerî okullarında öğrenim görmüştür. Walzer *Kurtuluş Paradoksu* adlı kitabında kurtarıcıların çoğu zaman maddi, entelektüel ve askerî açıdan daha 'gelişmiş' bir kültürü temsil eden 'zalimlerle' aynı okula gittiklerini belirtir (2021, s. 21). Batı medeniyetinin diline ve çağdaş değerlerine aşina bir genç olarak Kâmil, 20. asrın başlarında kurucu önderlik vasıflarına yakın bir asker gibi görünmektedir. Kahraman'ın (2021) da belirttiği gibi Kolağası Kâmil, ulus devlet inşasındaki idealist ve romantik karakterdir. Kendini var etme çabasını vatanın bağımsızlık ve özgürlük mücadelesiyle birleştiren bir eylem adamıdır. Bu bağlamda Baumann'ın ulus devletin bir çelişkisi olarak sunduğu savı hatırlanmalıdır. Baumann (2006, s. 25) ulus devleti kuran iki felsefenin yani romantizmle akılcılığın uzlaşmaz zıtlığından söz eder. Bu zıtlık yeni kurulan devlete nizam verecek ortak duygu olarak romantizmi temsil eden Kolağası Kâmil ile amaç ve verimliliği gözetilen akılcılığın tezahürü olan Dr. Nuri'nin uyumlu olmayan kişiliklerinde teşhis edilebilir. Biri öne çıktığında diğeri geri planda kalır. Sözelimi bağımsız Minger Devleti kurulduktan kısa bir süre sonra Komutan Kamil'e suikast düzenlenir. Ada'da cereyan eden bu olayların âdete Fransa'da Devrim sonrasındaki Jokaben terör döneminde yaşananlara benzetildiğini yazan tarihçi Mina Mingerli, bu zaman diliminde yapılan toplantılara Karantina Nazırı olan Dr. Nuri'nin davet edilmediğini aktarır. Akıllı ve sağduyuyu temsil eden Dr. Nuri'nin varlığı istenmez zira "itidalin değil sert tedbir ve cebrin zamanıdır" (s. 356). Sonuçta da sert yasaklar ile idama mahkûm edilenlerin sayısı artar.

Kurduğu siyasal atmosferin yanında Pamuk'un romanının tarihle ilişkisi de politik bir zeminde yürümektedir. Bu görüşü Spegler'in *Theory and Fiction* başlıklı makalesindeki ayrıma referansla desteklemek mümkündür. Spegler siyasi romanı üç ana kategoriye ayırır; tarihselcilik, davranışsalcılık ve siyaset felsefesi. Duygulara yaslanan davranışçı siyasi romanla siyasal teorinin problemlerinden yola çıkan siyasi roman kategorisinin aksine tarihselcilik, tarihî olay ve koşulları esas alır (Spegele, 1971, s. 108-111). Tarihselci türün tanınan en iyi örneklerinden biri Lev Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ıdır. Tolstoy, Napolyon'un Doğu seferinin yarattığı atmosfer içinde dönemin toplumsal siyasal panoramasını aktarır. Benzer şekilde Pamuk da Osmanlı'ya bağlı bir vilayet olan Hayali Minger Adası'nda halk sağlığını tehdit eden salgınla baş gösteren ayrılıkçı isyanı ve ulus devletin kuruluşunu anlatır. Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'i gibi Pamuk'un romanı da tarihî bağlamı olan siyasi bir romandır. Ne var ki *Veba Geceleri* bir yanı sıra *Savaş ve Barış* gibi tarihî gerçeklerden hareket ederken diğeri yanı sıra tarihin aktardığı bilgiler hakkında

şüphe uyandıran bir niteliğe sahiptir. Onu klasik bir tarihî roman olmaktan çıkaran unsur, Kanada'lı eleştirmen Linda Hutcheon'un geleneksel tarihî kurmaca ile tarihyazımcı üst kurmaca ayrımı yardımıyla açıklanabilir.

Hutcheon (2020, s. 203-204) tarihî kurmacanın sınırlarını çizerken onun geçmişin tespit edilen/benimsenen gerçeklerinden yola çıktığını belirtir. Tarihî bağlamı gözetilen bu türde tarihî romanların kahramanı da dönemin toplumsal ve insani özellikleriyle yoğrulmuş karakterlerdir (Lukács, 2008, s. 41-42). Bu yönüyle de inandırıcılığını tarihten devşirir. Benzer şekilde Pamuk da tarihî olguları birer taşıyıcı kolon gibi kullanarak hikâyesinin gücünü artırmaktadır. Detaylandırmak gerekirse, romanda doğrudan yer almasa da Abdülhamit'in polisiye roman düşkünlüğü, kardeşi Murat Efendi'yle birlikte amcası Sultan Abdülaziz'e Avrupa seyahatinde eşlik etmesi gibi tarihî bilgilere yer açar. Tarihî şahsiyetlerin yanında 1901 yılında benzer bir demografiye sahip İzmir'de çıkan veba salgınına, onu bitirmek için alınan tedbirlere ve yasaklara ilişkin malumat verir. Bu özellikleriyle *Veba Geceleri* Hutcheon'un (öncesinde Lukács'ın) tarif ettiği biçimiyle geleneksel tarihî roman sınıfına girer. Pamuk sadece *Veba Geceleri*'nde değil *Beyaz Kale*, *Benim Adım Kırmızı* gibi uzak geçmişe giden romanlarında da zaman ve uzamı tarihsel gerçekliğine uygun düşecek şekilde kurar. Zaten Pamuk (2020, s. 114) tarihi "*raflarından dikkatle indirip, paketlerinden titizlikle çıkarılıp gerekli yerlere yerleştirilmeleri gereken imge deposu olarak gördüğünü*" belirtir.

Hutcheon'un tarihî romandan ayırarak post modern sanat anlayışı içine yerleştirdiği diğer kurmaca türü ise tarih yazımcı üst kurmacadır. Tarihin bilgisine yine yer verilir. Fakat bu kez geçmişe dayanan tarihî bilgiyi sorgulayan bir anlatı vardır (Hutcheon, 2020, s. 170). Bu yönüyle tarih yazımcı üst kurmaca, edebiyatla birlikte tarih disiplininin de başvurduğu kaydın bilgisine şüpheyile yaklaşır. Böylelikle edebiyatın gibi tarihin de bir tür insan yapımı göstergeler sistemi olduğu kabulüne dayanır (Hutcheon, 2020, s. 171). Pamuk'un romanı da özellikle ikinci yarısından itibaren geçmişin kendisiyle değil fakat onun (tarih) yazımıyla ilgili gerçeklik duygusunu sarsmaktadır. Burada ortaya çıkan ironik ve oyunbaz dil, tek tek cümle ve paragraflarda olmasa bile metnin bağlamında ve bütününde kendisini hissettirmektedir. Hiciv, yergi ya da iğneleme gibi alışlagelmiş eleştirel yazım tekniklerine başvurmayan dil ve anlatım, örgün eğitimden geçmiş her cumhuriyet yurttaşına tanıdık gelecek mahiyet ve üslup içermektedir. Metnin bütününde ortaya çıkan parodi yoluyla yapılan ironi, ulusal tarih yazımı ve anlatımına yöneliktir. Parla da (2021, s. 15) özellikle Minger'in bağımsızlığının ilan edildiği sayfalarda

yoğunlaşan parodinin resmî tarih anlatılarını sorgulama yönünde bir işlevi olduğunu belirtir. Burada Pamuk'un ulusal tarih yazımını taklit eden parodik dili üzerinde durmak gerekir. Parodiyle kast edilen Hutcheon'un post modern sanat tekniği içinde yorumladığı gibi verili bir şeyle dalga geçen komik bir taklitten ziyade onu yeniden canlandırarak, belirli bir mesafeden bir kez daha gözden geçirmeye olanak veren yansıtıcı gücüdür (2020, s. 60). Pamuk da verdiği röportajda amacının (tarih) ders kitaplarındaki dilin kötü olduğu göstermek ya da onlarla alay etmek olmadığını aksine moderniteden evvel olduğu gibi modern ulus devlette de efsane ve büyük inançların kaçınılmaz olduğunu sezdirmek için biraz şakalaştığını söyler (Irmak, Röp, 2021).

Veba Geceleri, bir yanıyla geleneksel tarihî bir kurmacayken diğer yanıyla tarih yazımcı üst kurmacaya başvuran post modern roman tekniğini kullanan bir romandır. Hutcheon'un yaptığı ayırımdan hareketle Pamuk'un, geleneksel tarihi roman anlatısıyla tarih yazımcı üst kurmacaya aynı roman içinde yer verdiği ileri sürülebilir. Bir yandan kurmacanın sahiciliğini tarihin bilgisiyle çoğaltır bir yandan da resmî tarih anlatısına şüphe duyan bir anlatı kurar. Tarih, Pamuk edebiyatı için bütünüyle referans olabilecek bir dayanak değildir. Zaten Tolstoy ya da Stendal gibi tarihte olup bitenlerin anlamı nedir diye düşünmediğini, bu yüzden de tarihsel gerçeklerin altında ezilme tehlikesine düşmediğini belirtir (2020, s. 111-113). Postmodern fikriyata yakın olduğunu söyleyen Pamuk için tarih tıpkı edebiyat gibi kurguya yakındır (Irmak, Röp, 2021).

Tarihyazımcı üst kurmacaya başvuran Pamuk, ulus devletlerin kuruluşuna dair bir alegoriyle ulusal tarih anlatısındaki gerçekliğin gücünü kırar. Bu yolla Pamuk, modern devletin temellerine ilişkin siyasal bir tartışmayı başlatmaktadır. Modern ulus devletinin geleneksel toplum ve devlet düzenindeki gibi mit ve inançlarla kurulduğuna, egemenlik hakkının yeryüzüne inmesi sebebiyle toplumsal rıza ve siyasal meşruiyet üretebilmek için yüzünü halka çevirdiğine, bunu yaparken vatan, millet, dil gibi yeni bağlar icat etmek zorunda kaldığına dikkat çekmektedir. Pamuk, sadece kuruluş sürecinde değil yeni bağlar ile ulus devletin devamlılığı için de mitlerin büyütülmesi ve karizmatik bir önder etrafında seküler bir kutsallığın yaratılması sürecinde tarihin gördüğü işlevi *Veba Geceleri* aracılığıyla sorunsallaştırarak kamusal alanda okurlarıyla konuşmayı denemektedir.

Veba Geceleri ve Ulusal Tarih Yazımı

Veba Geceleri tarihin kendisinden ziyade o tarihin nasıl yazıldığıyla yani history(graphy) ile ilgilidir (Vahapoğlu, 2021). Edebi yoldan bir toplumun yakın geçmişini anlatmaktadır. Bu yönüyle isyan, ayrılık, bağımsızlık ve kurtuluş gibi modern toplumların kriz ve toparlanma dönemlerini anlatan ulusal tarih anlatısıyla benzerlik içindedir. Edebiyat daha baştan bunun bir yapıntı/kurgu olduğu varsayımı üzerinden ilerlerken tarihin gerçeklik ve nesnellik iddiası vardır. *Veba Geceleri* ile Pamuk, edebiyatla tarih, kurmacayla tarih yazımı arasındaki mesafenin de sanıldığı kadar uzak olmadığını sezdirmektedir. Tarih yazımının kurmacayla yan yana getirilmesi, tarihi bütünüyle bilimsel ve nesnel bilgi üreten bir disiplin olarak gören tarihçiler ile okurlar için provokatif bir iddia olabilir. Tarihçi Eldem (2021, s. 22) Türkiye'deki bir kısım tarihçilerin bilim kisvesi altında "tarihî gerçek" konusunda takıntılı derecede ısrarcı olduğunu öne sürmektedir. Eldem, toplumların tarih kavrayışlarındaki farklılığın disipline yaklaşımda temel bir etkiye sahip olduğunu vurgular. Eldem'e göre özünde barındırdığı öznelliği inkâr etmeden hikâye ile güçlü bir ilişki kuran Batı'daki tarih kavrayışına karşılık Osmanlı Türk dünyasında kavrayış olarak tarih, zamana kayıt düşmek gibi dar alana hapsedilerek matbuatla sınırlandırılmıştır (Söyleşi, 2021).

Makalenin bu kısmında *Veba Geceleri* ekseninde kurmaca ile ulusal tarih yazımı arasındaki üslup ve yöntem bakımından kurulan yakınlığın nedenleri üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda inceleme nesnesi ulusal tarih yazımı olmakla birlikte, onun bir örneği gibi duran *Veba Geceleri*'ndeki anlatıma yer verilebilir. Böylece tarih disiplinin siyasal meşruiyet ve toplumsal rıza üretiminin bir aracı olarak iş görmesinin arka planı görünür hâle gelebilir.

Tarih disiplinin ve alt kollarından biri olan ulusal tarih yazımının nomotetik yani yasalaştırıcı yöntemden ziyade ideografik yani ayrıştırıcılığı/özgüllüğü ortaya çıkaran yola yönelmesi, onu kurmacaya yaklaştırmaktadır. Felsefeden koparak özerk birer disiplin hâline gelen fizik, kimya gibi bilimler tekrar edilebilirlik ve genelleme nitelikleriyle öne çıkarken, nomotetik yani yasalaştırıcı/genelleştiren hükümler sunar. Tarih ise nomotetik değil ayrıştırıcı yani özgün yanları ortaya koyan ideografik usulle bilgi üreten bir disiplindir (Reyhan, 2021, s. 13). Bilhassa ulusal tarih yazımında halkların diğer topluluklarla ortaklıkları değil onlardan ayrılan yanları öne çıkartılır. 19. yüzyıl tarihçileri, ulus bilinci ile ulus devlet nüvelerinin meydana çıktığı dönemde, nomotetik tarihi olanaksız görürken ideografik tarih yazımını benimsemektedirler (Tekeli, 1998, s. 118). Hanedanların

vakanüvisliğini yaparak tarihçiliği sona erdiren bu gelişme ulusal tarih yazımını kurmacaya yaklaştırmaktadır. Tekeli'ye göre (1998, s. 118, 120) bu değişimin nedeni tarih yazıcılığından ziyade dönemin toplumsal ve siyasal bağlamıyla ilgilidir. Ulus devlet sürecinde beliren ihtiyaçlar, tarihçileri kendi uluslarının tarihini yazmaya yöneltmiştir. Bu bağlamda ayrıştırıcı tarih yazımının *Veba Geceleri*'ndeki seyri "dil, tarih ve coğrafya" aracılığıyla gözden geçirebilir.

1901 yılına kadar özel bir anlamı olmayan Minger ve Mingerlilik bilincinin oluşturulmasında Minger dili, Minger'in tarihi ve özellikle de coğrafyası öne çıkar. Veba salgının ortasında kurulan bağımsız Minger Devleti'nin önderi ve ilk Cumhurbaşkanı [Komutan] Kâmil, Ada'da daha çok Rumca ve Türkçe konuşulmasına rağmen Minger diline özel önem verir. Sadece birkaç yüz kelimesi hatırdaki olan Mingerce'yi resmî dil ilan eder. Bu dili canlandıracak kelimeler üretmeye, heyetler oluşturmaya ve bilirkişilere ulaşmaya çalışır. Zira (Mingerce) dili, Mingerlilere Mingerli olduklarını unutturmayacak, onları diğer halklardan ayıracak bir ulusal bilinci inşası ve sürekliliğini sağlayacaktır. Diğer bir ayrıştırıcı unsur olan geçmiş/tarih anlatısında Minger ve Mingerlilik adına çok özel bir şey yoktur. Yine de geçmiş, bağımsız bir ulus devletinin kuruluşuyla birlikte inşa edilmektedir. Bu bağlamda romanda uzak geçmişe ilişkin söylenceler ve kahramanlık hikâyelerine rastlanmaz. Sadece Mina Mingerli'nin Mingerlilerin Aral Gölü yöresinden binlerce yıl önce gelmiş en eski, en hakiki Minger evlatları olduğu yönündeki beyanıyla Minger için kökleştirilen bir geçmiş anlatısı vardır (2021, s. 278, 328). Fakat ayrılık ve bağımsızlık hareketi bir milattır. Telgrafhane Baskını, Hükümet Konağı'ndaki çatışma ve bağımsız devletin kuruluşunu simgeleyen bayrak başta olmak üzere semboller üzerine kurulu bir duygu birliği inşa edilmeye çalışılır. Mingerlilik bilincini ve beraberlik duygusunu tamamlayacak en önemli unsur ise Ada topraklarıdır. Salgınla başlayan en karanlık gecelerle en fazla kayıpların yaşandığı günlerin tesellisi Ada'nın eşsiz doğası, havası, bayrağına da desenini ve rengini veren Minger'in pembe gülleridir. Minger Adası'na özel pembe taşın, masmavi denizin ve yeşil dağların güzellikleri ve coğrafi önemi üzerinde durulur. Tekeli'nin de (1998, s. 120) ifade ettiği gibi diğer uluslardan farklılıklar üzerine ideografik bir betimleme yapılıyorsa mutlaka mekâna da vurgu yapmak gerekmektedir. Dil, tarih ve coğrafyadaki ideografik yönelim, nesilden nesile aktarılan ayrı/benzersiz bir millet olduğu yönündeki inancı besler.

İdeografik tarihçiliğin nedenini Tekeli'nin (1998, s. 110) ifadesiyle halk arasında "iç tutunum" sağlamaktır. Siyaset burada devreye girer. Zira geçmişteki monarşilerden farklı olarak modern ulus devletler meşruiyetlerini halktan alır. Yeni siyasal birliği kuracak ve onu yaşatacak yeni bir bağa/harca ihtiyaç vardır. Kan bağı, aile, aşiret gibi yerel bağlılıklar gibi geleneksel toplum kodları modern toplum ve siyaset düzeninde devre dışında bırakılır. Geleneksel bağların önemi aşındırılarak yerine Anderson'un (1995, s. 22) meşhur ifadesiyle "hayali cemaatler" olan ulus devletin kimlik ve değerleri sahiplendirilir. Bu ifadeyle Anderson, modern toplumda icat edilen şeyin geleneksel toplumdaki gelen devşirme özelliğini vurgu yapar. Gellner ve Hobsbawn ise geçmişteki bağların yerine getirilen ulusal bilinç ve bağ gibi milliyetçiliklerin yapay/suni biçimde icat edildiği fikrindedirler (1992, s. 92-93; 2006, s. 24). Bu nedenle alt kimlikleri bertaraf edecek bir ulusal üst kimliğin siyaset eliyle inşa edilmesi gerekmektedir. Yalnızca bu yolla diğer halklar ayrışarak "biz" bilinci oluşturulabilir. Sözelimi Minger Adası'nda yarısı Ortodoks Rum, yarısı Müslüman Türk olan nüfusun etnik olarak homojenleştirilmesi mümkün olmadığından Mingerlilik üst kimliği altında eritilmesi gerekmektedir. Yine de tehdit oluşturduğu düşünülen "öteki"ye karşı daimî bir savaş içinde kalarak üst kimliğin canlı tutulması gerekmektedir. Ayrıştırıcı ideografik yazım için öteki iki görünümde belirir: Dışarıdaki düşmanlar/ötekiler ile içerideki düşmanlar/ötekiler. Yeni kurulan bağımsız Minger Devleti için dışarıdaki öteki, hâlihazırda salgın nedeniyle gemileriyle Ada'yı abluka altında alan aralarında Osmanlı'nın da olduğu Düvel-i Muazzam Devletleri'dir. Yeni kurulan bağımsız bir devlet, büyük emperyalist devletlere karşı mücadeleyle Mingerlilik ruhunu güçlendirecektir. Fakat asıl tehdit, içerideki ötekilerdir. Onlar Mingerlilik üst kimliğini benimsemeyen, milli uyanışa destek vermeyenlerdir.

Tarih yazımıyla kurmacayı yaklaştıran ana unsurlardan biri Tekeli'ye göre anlatıdır. Tarihsel malzemeyi kronolojik bir sıralamayla nedensellik ilişkisine dönüştüren bir hikâye kurma olarak anlatı, tarihle romanın paylaştığı bir yazım biçimidir (Tekeli, 1998, s. 119). Kronolojiden ibaret olmayan tarih ise, dar bir şekilde olgusal verileri sıralayan anallar (yıllıklar) ve kroniklerle (olayların sıralanışı) yetinmeyerek olayları yorumlayan ve aralarında nedensellik bağı kurarak öyküleyen bir anlatı biçimidir (Antakyalıoğlu, 2013, s. 114). Burada anlatının içindeki esas öge olan nedensellik bağı üzerinde de durmak gerekiyor. Zira tarih yazımındaki nedensellik, doğa bilimlerindeki farklı bir işlerlik göstermektedir. Tarihçi Eldem (2021, s. 22) bilimselliğin temeli sayılan ve bir olayı diğerine bağlarken başvurulan nedensellik bağının sonsuz sayıda nedenler içinde

araştırmacıların/yazarların tespit edebildiklerini daha da kötüsü işine gelenleri seçmeleri gibi bir sorun barındırdığına dikkat çeker. Benzer şekilde Tekeli de (1998, s. 54) evrensel doğrulara yönelmeyen tarihçiliğin, incelediği meseleler içinde kendine özgü (sui generis) nedenler ve sonuçlar çıkarmaya meyilli olduğunu belirtir. Öte yandan tarihin nesnel akışı içinde olumsuzluk kategorisine dâhil edilebilecek gelişmeler de nedensellik ilişkisi içinde yazılabilir. Tarih yazıcılığında, olumsuzluk yani her şeyin başka türlü olabileceği ya da olmuş olma olasılığı da vardır. Çelebi (2001, s. 25) olumsuzluğun insan etkinlikleri ve sonuçlarıyla ilgili normatif ve tarihsel bir kavrayış olduğunu ileri sürer. Toplumsal olaylar arasında olumsal bir ilişki öngörüldüğünde, başkalarına benzemeyen bir tarih anlatısı ortaya çıkmış olur (Tekeli, 1998, s. 119). Tarihçiler, Eldem'in tabiriyle, filmin sonunu görmüş kişiler olarak, olaylar arasında nedensellik ilişkisi kurmaktadır (Söyleşi, 2021). Sözelimi sonuçları itibarıyla Avrupa'da ulusal parlamentoların doğuşunu hızlandıran 1789 Devrimi öncesinde Kral XVI. Louis, 175 yıldır toplanmayan geleneksel meclisi yani États Généraux'u toplantıya davet ederken, tahtına son verecek kurucu bir meclisin temellerini atan bir hüküm verdiğinin farkında değildir. Keza meselenin diğer tarafı olan Üçüncü Sınıf da (Tiers-État) geleneksel meclise katılırken kendilerini yakın gelecekte rejimi değiştirecek toplumsal ve siyasal hareketin aktörleri olarak görmüyordu. Gelgelelim Fransa başta olmak üzere Avrupa'daki değişen ekonomik koşullar, halkların özgürlük ve eşitlik talepleriyle birleştiğinde, çoğunluğu burjuvaziden oluşan toplumsal kesimleri, siyasete müdahil edebilen kişiler hâline getirmiştir.

Yasalaşma/genelleme yerine ayrışmaya, determinizmden ziyade olumsuzluğa yaklaştığı noktada tarih yazıcılığı kurmaca yazarlığına yaklaşmaktadır. *Veba Geceleri*'nde de salgın, 20. asrın getirdiği şartlar altında yönetim krizini büyütünce, yeni bir siyasal birliğin kapısı aralanmıştır. Minger'de hâlihazırda posta erişiminin durduğu bir zaman diliminde Kolağası Kamil'in Telgrafhane Baskını'yla telgraf üzerinden yapılan haberleşmeye son vermesi, başka koşullarda ondan sonra gerçekleşen olaylarla (yeni valinin karantina tecridine atılması, Ada'daki çetenin yeni valiyi başa geçirmek istemesi ve Hükümet Konağı'ndaki çatışma) ilişkilendirilmeyebilirdi. Oysa bağımsız Minger Devleti'ni kuran sürecin parçaları olarak bu olaylar tarihe geçer. Eğer çatışma/kalkışma Kolağası Kamil lehine olmasaydı, Abdülhamit'in atadığı yeni valiyle siyasal düzen eskisi gibi devam edebilirdi. Bu olasılık Aristoteles'in *Poetika*'sında tarihçiyi, olmuş olanı, ozanı (romancıyı) olabilir olanı yazmakla görevli kılan sözünü akla getirmektedir (1987, s.

30). Kurgu içindeki tarih ise hem olmuş olanı hem de olabilir olanı yazabilen geniş bir tahayyüle sahiptir.

Post modern tarih yazımının öncülerinden Hayden White (1973, s. 7) öykü ve roman gibi kurgu/yapıntı metinlerden ayırmadığı tarih yazımında dört edebî türe başvurduğunu ileri sürer: Lirik, epik, trajik, satirik. Bu görüşe göre ulusal kurtuluş ve kuruluş anlatısı kurgulanırken romantik tarih yazımı istenilen etkiyi vermektedir (Tekeli, 1998, s. 121-122). White romantik bir tarih yazımının atası olarak Jules Michelet'e işaret eder. Pamuk'un romanında da Komutan Kamil'in Fransız Tarihi ile İhtilali'ni Michelet'in kitabından okuması tesadüfi değildir. Ulusal bilinç ile birlik ruhu, duygulara hitap eden romantik "öykü"lerle çoğaltılır. Benzer şekilde roman içinde tarih yazımı bağımsız Minger Devleti'nin karizmatik önderi Kamil'in çocukluk aşkı Zeynep'e duyduğu aşkın vatan aşkıyla birleşerek büyütülmesi vesilesiyle yer alır. İki aşk birbirine karışmakta, sonraki nesiller için ulus sevdasını da körükleyen romantik bir anlatıya dönüşmektedir. Cesaret ve güven aşılması beklenen tarih anlatısında zalime/güçlüye ve eski düzene karşı verilen Minger'in bağımsızlık mücadelesinde, kötü gidişe ve kadere boyun eğmeyen liderin özel bir önemi vardır. Romantik tarih yazıcılığı, kahraman(lar) üzerine kuruludur. Fransa'da Devrim'in Robespierre'siz Türkiye'de Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki kuruluş dönemi Mustafa Kemal'siz, Rusya'da Ekim Devrimi ile sosyalist devletin başlangıcı I. Lenin'siz anlatılamaz. *Veba Geceleri*'nin başlangıcında Pakize Sultan'ı korumakla görevli bir asker olarak tanışak da Kolağası Kâmil, kendi varlığını ülkesinin kaderiyle birlikte bambaşka bir niteliğe kavuşturan karizmatik bir öndere dönüşmektedir. Kahraman'ın (2021) ifadesiyle kahramanlar, bireysel varoluş ve özgürlük mücadelelerini ancak toplumla birlikte mümkün gören, tarihin kişilik kazandırdığı şahsiyetlerdir. Eyleyen/mücadele eden ve çağına şekil vermeye aday Kâmil, romantik ekolün temsilcisidir. Bu bakımdan tarih yazımı da karizmatik öndere sorunlarının üstesinden gelecek mistik bir kuvvet bahşeder. Ulus devlet kuruluşu da sadece akılla değil hislere hitap eden mitlerle, efsanelerle ve büyük inançlarla beslenen bir anlatıya dönüşür. Karizmatik önderin yaşarken sahip olduğu özellikten çok daha fazlası ölümü sonrasında yazılan biyografi ve ders kitaplarında yerini alır. Öte yandan romantik tarih yazıcılığı, yaratmak istediği duygusal etkiyi besleyen olayları metine dâhil ederken seçici davranır. Örneğin salgının arttığı günlerde kardeşleri yardımıyla Zeynep'in kaçak bir tekneyle Ada'dan kaçma girişiminin, Minger tarihçileri arasında bir tabu olduğunu, hiç konuşulmadığını tarihçi romancı Mina Mingerli'nin ifadesiyle ortaya çıkar (2021, s. 255). Romantik tarih yazımıyla bezeli ulusal anlatı, geçmişin

olaylarını ayıklayarak aktarır. Bu tarih yazımında büyük kahraman/lider anlatısı öne çıksa da onun kanından gelenlere doğru genişleyen bir cesaret ve mertlik anlatısı da vardır. Sözelimi Minger'de vebanın söndürdüğü aile ocakları, pek çok çocuğu evsiz bırakır, metruk evlerde kendi başlarına yaşam mücadelesi veren Minger'li çocuklar kırdan topladıkları otlarla, denizden tuttıkları balıklarla hayatta kalırlar. Salgının neden olduğu bu felaket, ulus devletin gençlik anlatısı içinde sonraki kuşaklara Mingerlilerin sağlam ve zinde bünyeleri ile korkusuzluklarını yücelten bir anlatıya dönüşürken, bu çocuklar Minger'in yavru kurtları olarak adlandırılırlar.

Ulus devlet inşasındaki tarih yazıcılığının tipik özelliklerinden biri de geçmiş, içinde bulunan zaman ve geleceğe ilişkin tasavvurdur. Şüphesiz ulusal tarih yazıcılığı geçmişin bilgisiyle meşguldür ancak o geçmiş hep içinde bulunan zamandan tayin edilir. Çok uluslu imparatorluklardan ayrılan toplumlara çöken kolektif psikoloji, zalim olan büyük devletlere duyulan hınçla şekillenir. Ulus devletin kurucuları, zalime/düşmana karşı mücadele veren yeni temsil eder. Çoğu kez kuruluş asker, bürokrat ve aydınlar ittifakıyla kurulan bağımsız devletlerin öncülerini Walzer, militan olarak adlandırır. *Veba Geceleri*'ndeki örnek de buna uyar. Walzer (2021, s. 35) militanların, yeniliğin umudunu büyütürken milliyetçi, liberal ya da sosyalist ya da bunların terkiyinden mürekkep modernist bir ideolojiye tutunduklarını belirtir. Bu belirlenim onlara rehberlik ettiği gibi zalimlere karşı mücadele gücü de katmaktadır. Bu bağlamda kuruluşun önderleri için geçmiş, sömürü ve zulüm demektir. Geçmiş kötüdür. Eski yöntemler tümünden reddedilmeli ve aşılmalıdır (Walzer, 2021, s. 35). İçinde bulunulan zaman ise mücadele gerektirir. Bağımsızlığın ve tarihi eşğin yaşandığı yerdir. Kazanılan zaferden dolayı da geleceğe karşı büyük bir iyimserlik duyulur. Geçmişle koparılan bağların yerini içinde bulunan zamanın mücadelecisi ruhuyla şekillenen gelecek düşüncesi alır. Bu bakımdan yeni kurulan Minger Devleti'nde geçmiş, Mingerliler için esaret (faili Osmanlı İdaresi olan), içinde bulunan zaman mücadele (aktörü Komutan Kâmil olan), gelecek ise sonraki kuşak için umut doludur.

Ulusal tarih yazımının öne çıkan özelliklerinden biri de açık ve anlaşılır mesajlar ve sembollere yönelmesidir. Toplumsal rıza ile siyasal meşruiyete duyulan ihtiyaç kurtuluş ve kuruluş gibi olağanüstü zamanlarda anlatıyı, somut, nesnel bir aktarımla yap(a)maz. Yeni devletin kurumsal inşası için ortak değerlere olduğu kadar onların görsel ve işitsel sembollerle işlenmesine ihtiyaç duyulur. Kalkışma, bağımsızlık ve kuruluş günlerine ait unsurlar yinelenir. İçlerinde bayrak özel bir

önem taşır. Minger'e özgü bir değer olan (Niko'nun eczanesi için kullandığı) Minger gülü önce ticari bir marka ardından çatışma gününde bir sopaya geçirilerek Kamil'in yaralı kolundan damlayan kanla birlikte siyasi birliğin sembolüne dönüşür. Yine o günkü olayları belgeleyen fotoğraflar ve o fotoğraflara istinaden yapılan resimler, Minger'de başta okullar olmak üzere tüm resmî kurumlarda yer alır. Elbette Komutan Kamil'in portreleri, annesinin elini öptüğü anın resmi gibi görsel malzemeler de bolca kullanılır. Görsellere hafızalara kazılacak özlü sözler eşlik eder. Bunların başında çatışma ertesinde balkona çıkan Kamil'in "Yaşasın Minger, Yaşasın Mingerliler! Hürriyet, Müsavat ve Uhuvvet" (2021, s. 326) gibi sözlerinin yanında okula giden her Mingerli'nin okuyacağı, konusu ada, hürriyet ve bağımsızlık olan bir şiirin bestelenerek dönüştürüldüğü İstiklal Marşı'dır (s. 370). Tüm bu unsurlar, yeni kurulan devletin temellerini modern çağın icaplarına göre yeniden düzenlenmesinin, bunu yaparken de devleti inşa eden toplumdaki, milleti kuran ulus devlete geçişin özellikleri olarak sıralanabilir.

Sonuç

Yayımlanışından kısa bir süre sonra Veba Geceleri, pek çok olumlu görüş ve beğenin yanında doğrudan ve dolaylı olarak yöneltilen eleştirilerle karşılaşmıştır. Bunları iki bağlama yerleştirmek mümkündür. Edebiyat kökenli eleştiriler, romandaki toplumsal ve siyasal olaylar ile zehir, salgın, veba gibi temalara ilişkin ayrıntılı açıklamaların kurmaca olarak anlatının gücünden eksilttiğini dile getirmektedir. Edebiyat çevreleri ile okurlardan gelen bu eleştirinin içeriğini tartışmak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Romanın edebî değeri, okurları ile edebiyat dünyasının takdirine bırakılmalıdır. Siyasi kökeni olan diğer görüşler ise romanı bütünüyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu esas alan ulusal bir alegori olarak yorumlamaya yaslanmaktadır. Keza bazı konularda ziyadesiyle malumatfuruşluğa daldığı ileri sürülen *Veba Geceleri*'nin yeniden okumaya heveslendiren evrensel bir tema sunmadığı da eklenmektedir². Salgın gibi cazip bir konuya rağmen yerel/lokal bir meseleyle meşgul olduğu için etkisinin Türkiye'deki okurlarla sınırlı olacağı ima edilmektedir.

² K 24 adlı online edebiyat dergisinde Umut Dağıstanlı "Veba Geceleri ve Romanda Ölçü Sorunu" başlıklı yazısında *Veba Geceleri*'nin başka bir salgın romanı olan Gabriel Garcia Marquez'in *Kolera Günleri'nde Aşk'a* kıyasla yeniden okuma istediği uyandırma hususunda yetersiz kaldığını dile getirmektedir. Bunun nedenini Marquez'in romanındaki gibi evrensel bir temaya sahip olmaktan uzak yapısına bağlamaktadır. Bkz. Umut Dağıstanlı "Veba Geceleri ve Romanda Ölçü Sorunu" Erişim tarihi: 15.12.2021, <https://t24.com.tr/k24/yazi/veba-geceleri-ve-romanda-olcut-sorunu,3176>

Bağımsızlık, kuruluş, ulus devlet gibi siyasi temalarla meşgul olduğu için burada ikinci eleştiri üzerinde durmak gerekiyor. *Veba Geceleri* 19. asrın ilk yarısında başlayan toplumsal ve siyasal dönüşümün tekil bir örneğini sunmaktadır. Romanın ve salgının başladığı 1901 yılı bu coğrafyada modern toplumun ve siyasetin gerekliliklerini dayatmaktadır. Birkaç asırdır halklar, eşit ve özgür yurttaşlık esaslı bir siyasi hukuki düzeni talep eden girişimlerin öncüleri konumdadırlar. Siyasetin meşru zemininde bu talepler yanıt bulamadığında ise gelişen halk hareketi ve isyanlar, geleneksel monarşileri devirme gücüne erişmiştir. Yanıt bulamayan bu talepler, gelişen halk hareketi ve isyanlarıyla geleneksel monarşileri devirme gücüne erişmiştir. Çok uluslu imparatorlukların milletleri ise ayrılıkçı isyanlar başlatmıştır. Geleneksel yönetim ve siyasetin yerini modernizmin iki ana unsuru olan milliyetçilik ile ulus devlet anlayışı doldurmuştur. Modern siyasal başlangıç, bu iki kanaldan işlemektedir. Toplumsal düzlemde kan, aşiret, ana dil gibi yerel bağlılıkların geri plana atılarak, ulus devlet kimliği altında birleşmeyi öngörür. Siyasal olarak egemenliğin kaynağı Tanrı'dan halka geçmiştir. Kurucu iktidar hem halkı ulus devlet üst kimliği altında birleştirmek hem de halkın rızasını alarak siyasi meşruiyet sağlamak zorundadır. Yeni siyasal rejimin bekası için edebiyat gibi tarih disiplinine de başvurur. Bu siyasal dönüşümü pek çok halk da tecrübe etmiştir. Bu yönüyle *Veba Geceleri* sadece Türkiye'ye özgü bir meseleyle meşgul değildir. Aksine edebi yolla yazılan bir kuruluş hikâyesi, 20. asrın başında ayrılıkçı isyanlarla ya da Türkiye'de olduğu gibi bir bağımsızlık savaşı ardından kurulan tüm ulus devlet tecrübesini yansıtmaktadır. Bağımsız Minger Devleti'nin kuruluşu, yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin değil tüm ulus devletlerin hikâyesidir. Pamuk'un romanı aralarında Türkiye'nin de olduğu ulus devlet kurma sürecindeki tüm toplumlara ilişkin bir alegori sunmaktadır. Ana dilinde yazıldığı Türk okurlar için değil modernizmin toplumsal ve siyasal dönüşümünü geçirmiş her millettten okur için tanıdık bir konuyu ele almaktadır. Bu nitelikleriyle *Veba Geceleri*, evrensel düzeyde bir temaya sahip modern klasik bir siyasi roman olmaya adaydır.

Kaynakça

- Anderson B. (1995). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Antakyalıoğlu, Z. (2013). *Roman Kuramına Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Arendt, H. (2018). *İnsanlık Durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aristoteles (1987). *Poetika* (İ. Tunalı, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Baumann, G. (2006). *Çok Kültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek* (I. Demirakın, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Belge, M. (1975). Siyasal Roman. *Birikim Dergisi*, Sayı:9, 40-47.
- Berktaş, F. (2016). *Politikanın Çağrısı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelebi, A. (2001). Risk ve Olumsuzluk: Sosyal Teori- Sosyal Felsefe İlişkisini Anlamaya Yönelik İki Anahtar Kavram. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(1): 23-52.
- Eldem, E. (2021). Tarih Bir Ada'ya Sığar mı? *Kitap-lık*, S. 215, İstanbul: YKY, 19-27.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk* (B. E. Behar & G. G. Özdoğan, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hobsbawm E. J. (2006). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik* (O. Akınbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hutcheon, L. (2020). *Post Modernizmin Poetikası Tarih, Teori, Kurgu* (Y. Balcı, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Irmak, E. (2 Haziran 2021). *Veba Geceleri- Orhan Pamuk*. İzmirtube İzmir Sanal Kitap Günleri, [Video Röportaj], Erişim Tarihi: 29.11.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=3wXLizqLhss>.
- Kahraman, H. B. (2021, 17 Ağustos). *Veba Geceleri ve Tarihin Eşiğindeki Hayalet*. K24 Erişim Tarihi: 11.12.2021, <https://t24.com.tr/k24/yazi/veba-geceleri-ve-tarihin-esigindeki-hayalet,3324>
- Kök, S. ve Kekeç, A. (2021). Politik Romanın Alaycı İsyankarı: Jose Saramago. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 57-66.
- Lukács, G. (2008). *Tarihsel Roman* (İ. Doğan, Çev.). Ankara: Epos Yayınları.
- Lukács, G. (2017). *Roman Kuramı* (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Pamuk, O. (2021). *Veba Geceleri*. İstanbul: YKY.
- Pamuk, O. (2020). *Öteki Renkler Seçme Yazılar ve Bir Hikâye* (5. Baskı). İstanbul: YKY.
- Pamuk, O. (2016). *Kar*, İstanbul: YKY.
- Parla, J. (2021). Veba Geceleri: Görsel Bir Epik. *Kitap-lık*, S. 215, YKY, 5-18.
- Reyhan, C. (2021). Bilimin Birliği: Nomotetik-İdiografik Bilim Ayrımına Tarihbilimsel bir Reddiye. *Journal Of Historiography*, 3(1): 1-23.

- Sabuncu, M. (2021). *Orhan Pamuk 'Veba Geceleri'ni İlk Kez T24'e Anlattı*. [Video Röportaj]. Erişim Tarihi: 01.12.2021, <https://t24.com.tr/video/orhan-pamuk-veba-geceleri-ni-ilk-kez-t-24-e-anlattı-gunumuze-siyasi-gonderme-yapmaktan-cekmedim-ama-esas-niyetim-bu-degildi,37326> .
- Söyleşi. (23 Eylül 2021). *Orhan Pamuk ve Prof. Edhem Eldem Tartışıyor: Tarih Bir Romana Sığar mı?* T24.com.tr Erişim Tarihi:15.11.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=q9ZAWcsR0sU>
- Spegele, R. D. (1971). Fiction and Political Theory. *Social Research*, 38 (1), 108-138.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınevi.
- Vahapoğlu, B. (2021, 13 Mayıs). *Bir Ada Hayal Etmek*. Erişim Tarihi: 22.11.2021, K 24 <https://t24.com.tr/k24/yazi/bir-ada-hayal-etmek-veba-geceleri-nin-anlati-cografyasindan-notlar,3213>
- Walzer, M. (2021). *Kurtuluş Paradoksu Seküler Devrimler ve Dini Karşı Devrimler* (Z. Şarlak, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- White, H. (1973). *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth- Century Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Summary

Orhan Pamuk presents *Nights of Plague*, which he refers to a story of plague epidemic, as a historical novel. Since the novel is a metafiction written by Mina Mingerli, a female character as a history professor, it also reinforces its historical novel character. The studies that emerged in accordance with this influence pioneered by Pamuk are mostly positioned between the discipline of literature and history. However, *Nights of Plague* is a political novel that tells the story of the separation from a multinational empire and the establishment of an independent nation-state. This study tries to make a political analysis that deals with the concept of political novel in terms of the relationship between politics and literature, and makes a contribution to the interpretation of *Nights of Plague*.

This article focuses on two themes around *Nights of Plague*: the political novel and national historiography through the establishment of a nation-state. First, *Nights of Plague* has a political theme with the world it founded, its heroes, raids, conflicts, establishment, nation-state and counter-revolution. Pamuk creates a state of isolation from the rest of the world, as in his political novel *Snow*. This situation can be considered as the effect of a state of nature that gives freedom to a new (modern) political beginning. From the 19th century to the 20th century, the public attempts to establish a new political order in which people can determine their own destiny became widespread as well as epidemics. In the period after the American and French Revolutions, the public demands for equal and free citizenship turned into the separatist rebellions. The economic and cultural change in the social order shortened the life of the traditional governments of multinational empires, and became the beginning of a painful transformation towards the nation state. Similarly in *Nights of Plague*, the epidemic that broke out in 1901 caused an administrative and political crisis in the imaginary Minger Island, one of the Eastern Mediterranean provinces of the Ottoman Empire. The disengagement with a separatist rebellion resulted in a nation-state declaring its independence. Nationalism and nation-state, which are the common themes of political theory and political history, have been used in the fictional world of literature. The novel has a ground that allows discussing many political themes such as the end of traditional

monarchies, the genesis of modern politics, nationalism and nation-state. *Nights of Plague* can be read as a literary tale of the establishment of modern nation-states.

The novel's relationship with history is political as its fiction. The study claims that Pamuk used two opposing historiography at once. In the first part of the fiction, there is a traditional historical novel narrative that supports its story with historical information. Historiographic metafiction, which is a post-modern narrative technique, comes into play in the second half. While the historiographer makes the reader feel that there is much subjectivity in the transmission of metafictional history, it causes doubts about what happened in the past. *Nights of Plague*, on the one hand, strengthens its story with the concrete data/records of history; on the other hand, it implicates the uncanniness in the transmission of history. Pamuk's preference using the means that may jeopardize the credibility of his fiction is also political. Pamuk thus invites his readers to rethink the foundations of the modern state. He states that the modern state was founded on myths and beliefs and gravitated to the people to create social and political legitimacy, as in the traditional society and state. Even while doing this, the modern state invented new ties such as nation, homeland and language that would completely involve the people. *Nights of Plague* reveals the function of history in the survival of the state as well as in its establishment in a literary way.

The second part of the study identifies the stylistic and methodological affinity between the fictional world of literature and national historiography. This study adopts the post-modern understanding of history and regards history as not an objective discipline that presents a chronological record of the past. *Nights of Plague* shows that the distance between literature and history, and fiction and historiography is not as far as it seems. In this context, it can be determined which elements of national historiography are similar to fiction. The article presents the examples of national historiography reflecting on *Nights of Plague*. For example, ideographic historiography, which emphasizes discriminatory qualities instead of generalizing provisions, emerges during the establishment of the independent Minger State. In particular, the importance of the unique beauties of the Minger people in terms of language, history and geography are emphasized. Thus, the novel highlights the special importance of the Minger people, unlike any other nation. Another element to establish social consent and political legitimacy by encompassing the new political unity is the adoption of a discourse that will keep the distinction between "us" and "the other" alive through cultural policies. For the Minger State as a new nation-state, it is not difficult to detect the others/enemies outside and inside. On the other hand, the novel draws a perspective on the past, the present and the future through the epic language of romantic historiography.

The the discourse of the newly established independent Minger State identifies the past with bondage, the present with struggle, and the future with hope. On the other hand, the novel adheres to nationalism, formed by the love of the homeland, nation and state, as a way to appeal to the spirituality of the people for the establishment of devotion. It is supported by visual and auditory symbols embedded in the collective memory such as a flag and an anthem. The difference between national historiography and fiction is getting blurred with its elements reflected in *Nights of Plague* and the novel represents the discourse appropriate to the political context of its time.

Nights of Plague, the story of a political beginning written in a literary way, reflects the experience of all nation-states that were established at the beginning of the 20th century after separatist rebellions or a war of independence as in the Turkish Republic. The establishment of the independent Minger State is the story of not only the Turkish Republic, but all nation-states. Pamuk's novel presents an allegory about all societies in the process of nation-building and nation-state formation, including Turkey. Although the novel was written in Pamuk's mother language Turkish, it deals with a subject, not only familiar with Turkish readers, but also with readers from all nationalities that have gone through the social and political transformation of modernism. Due to these qualities, *Nights of Plague* can be candidate for a classic political novel with a universal theme.